

Ciència en societat

Cantata del genoma

David Jou

Simbòlicament, la lectura del genoma humà és una icona cultural de primer ordre, per les esperances que suposa, pels coneixements que exigeix, per les preguntes que planteja, per la història que revela, per les possibilitats mèdiques que obre, per l'expectació que ha suscitat en el públic, per l'estímul que representa per a la imaginació, pels reptes ètics que suscita... És lògic que sigui una font d'inspiració per a la poesia i les arts, i no tan sols per a la ciència i l'assaig. En concret, les estrofes d'aquesta cantata aborden diversos aspectes del genoma, sobretot els més conceptuals i menys especialitzats, i es deixen dur pel seu esclat de suggeriments.

Com un huracà de paraules dites i no dites,
proclamades o secretes,
enterrades en totes les cèl·lules,
una història del món, un llenguatge comú de la vida
—quin gust sentir-lo cantar, amb veu rogallosa
d'enigma,
laberíntic, bifurcat, sinuós,
en la seva tenebra brillant de quatre colors,
d'adenina, timina, guanina i citosina.

A les palpenes, de naufragi en naufragi,
però multiplicant-se a cada victòria,
esdevenint un portador de llamps
que han il·luminat camins nous
i que han caigut, de vegades, en desús durant
mil·lennis,
en una metralla de derrotes i supervivències,
en un bricolatge d'oportunitats imprevisibles.

Hèlix i cristall, llenguatge i geometria,
desvelen ara llarguíssimes seqüències,
arxipèlags de sentit en una mar sense sentit,
gens que codifiquen proteïnes: ritmes i estructures,
màquines i bigues, xarxes subtilíssimes
de química frenètica o pausada,
arquitectures sempre en moviment.

És aquí, en aquesta llengua mai extenuada,
en aquesta veu més viva que la veu de cap vivent,
on podem escoltar les fosques paraules dels
orígens,
furiósament dempeus encara:
les nostres arrels animals, la nostra ascendència
bacteriana,
sentir-nos propers a tantes altres vides
i sorprendre'ns de l'estret estímul entre els
ximpanzés i nosaltres,
dels gens que van eixamplar el còrtex del cervell
i obriren el camí cap a la parla,
de les grans migracions humanes que encara
bullen al fons dels mitocondris
i incrusten el mapa del món i el pou de les edats
en cadascuna de les cèl·lules.

De cromosoma en cromosoma
descobrim en els gens i en els silencis
el lloc de cada mot i de cada pausa,
la longitud finita dels somnis infinits,
i busquem en quins llocs l'atzar pot despertar les
urpes
que posaran a cavalcar la mort dintre nostre,
o quina lletra fallida entrebancarà la cançó
i en farà un baluceig dolorós i patètic,
i ens rebel·lem contra la fosca tirania de destins
que fins ara ens condemnaven a heretar sinistres
malalties.

En aquest llarg camí
d'una hèlix que puja i una hèlix que baixa,
en aquesta llarga escala de paraules que
s'eclipsen tan sovint
en cacofonies sordes que no sabem comprendre,
en aquest garbuix d'hèlixs i de nusos, d'enllaços
i de càrregues,
quines ressonàncies hi ha entre fragments
insospitats?,
com es pleguen sobre si les proteïnes per fer-se
intelligibles a la cèl·lula?,
com es van desvetllant els gens a mesura que
creix l'organisme
i un sol missatge esclata poderosament
en tanta diversitat de teixits i d'òrgans?,

com s'ajusten els ritmes diversos dels gens al
ritme potent d'una sola coral?,
com es posà en marxa tota aquesta portentosa
maquinària?

Mosques, cucs, bacteris, ratolins han estat els
nostres llibres de lectura
on hem après, dificultosament, a llegir i a comprendre
aquesta escriptura que ens escriu des de l'ombra
amb ferocitat de fam i subtileza d'orfebreria.
Homenatge a la gran aventura de voluntat i d'esforç,
d'intel·ligència i coratge,
i als éssers innocents i diminuts trencats i despenyats
en el camí vertiginós cap al saber!
Però quin saber gosarem mirar de fit a fit si ens
anuncia la derrota,
la demència o el dolor? No seria millor ignorar
plàcidament,
viure en el goig sense anticipar l'hora funesta del
desastre,
confondre'ns confiadament amb el món sense el
llast i l'estigma d'un saber dolorós?

Però la nostra perplexitat va encara més enllà,
i ens sentim exiliats i perduts en la riquesa de
tant de saber,
de tantes possibilitats que de cop ens són ofertes:
què podrem escriure, ara que en comencem a
aprendre,
amb tot aquest llenguatge vast i ple de dubtes?
Jugarem amb arrogància a ensenyar-nos de la
vida?
Saltarem sense prudència al pou fosc de futurs
inconcebibles?
Ens abeurarem en miratges d'utopies i somnis
de domini?
O comprendrem millor el nostre ser miraculós
i mortal,
i sabrem lligar saber i amor, estudi i solidaritat,
plaer i treball,
i fondre amb harmonia el nostre cos àvid i efímer
amb el cos lluminós de la natura que ens volta i
ens desborda?

Barcelona, 2005

Bibliografia

- BUENO, D. (2015). *Cent gens que ens fan humans*. Valls: Cossetània.
- JOU, D. (2019). *Les escriptures de l'Univers: Poemes sobre ciència*. Barcelona: Viena.
- MARFANY, G.; SOLEY, M. (2011). *Per què envellim? La resposta de la ciència a una vella pregunta humana*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.

David Jou i Mirabent (Sitges, 1953) és membre de la Secció de Ciència i Tecnologia de l'Institut d'Estudis Catalans, i catedràtic de física a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha publicat sis llibres i dos-cents cinquanta articles de recerca en termodinàmica fora de l'equilibri. Com a poeta, ha publicat vint-i-sis llibres, alguns dels quals traduïts a diverses llengües, on la ciència té una presència considerable, especialment en els llibres *Joc d'ombres*, *El color de la ciència*, *Bestiari* i *Les escriptures de l'Univers*. Ha publicat deu assaigs, entre els quals *El laberint del temps*, *la simfonia de la matèria*, *Cerebro y universo (dos cosmologies)* i *Introducció al mundo cuántico*.